

**Speech van de nieuwe president van de
Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen,
prof. dr. Frits van Oostrom bij de aanvaarding van het
presidentschap op 30 mei 2005**

Mijnheer de Directeur-generaal voor Hoger Onderwijs en Wetenschap,
Geachte dames en nog altijd veel meer heren universiteits- en wetenschapsbestuurders,
Geachte mede-leden van de KNAW,
Geachte heer en mevrouw Chang,
Geachte overige gasten en belangstellenden,
En in het bijzonder nu: geachte scheidend President Levelt –

Gegevens van ons onvolprezen Meertens Instituut wijzen uit dat bij de keuze van Nederlandse jongensnamen in de afgelopen jaren de naam Pim sterk in opmars is geweest. Het gaat vermoedelijk niet aan de oorzaak daarvan volledig op jouw conto bij te boeken, Pim - maar feit is dat jouw 'gedachtengoed' velen in hoogopgeleid Nederland heeft aangesproken. En niet alleen je denken, ook je doen. Ga er maar aanstaan, trouwens – want achter die bedrieglijk serene gevel van het Trippenhuys huist een stormachtige ballenbak van alle mogelijke academische activiteiten, bedreven door driehonderd leden van allerlei denominatie, een kleine twintig onderzoeksinstituten met meer dan duizend personeelsleden; plus, blijkens het recente jaarverslag, 34 adviesraden met aanpalende commissies; 29 commissies rondom internationale samenwerking; 16 ten gerieve van allerlei kwaliteitsbeoordelingen; en 35 jury's voor de toekenning van prijzen en fondsen. Die behoeften gelukkig niet allemaal jouw permanente zorg, maar keken op beslissende momenten toch wel in de eerste plaats naar jou voor sturing en inspiratie.

Naast talloze reguliere en incidentele zaken en kwesties zijn onder jouw leiding enkele majeure processen in goede banen geleid. Ik noem slechts de invoering van de nieuwe topstructuur van de KNAW, de benoeming van KNAW-hoogleraren, de oprichting van De Jonge Akademie, doorbraken in de wetenschappelijke samenwerking met China en tal van andere internationale zaken; herijking van onze eigen zo cruciale verkiezingsprocedures en op de valreep nog de geslaagde zoektocht naar een opvolger voor de ogenschijnlijk onvervangbare Chris Moen. Twee dingen licht ik er in het bijzonder uit, omdat ze zo duidelijk behalve je hoofd ook je hart hadden: het werk van de InterAcademy Council onder het motto Science for a better world, en de bemoeienis van deze Akademie met het Voortgezet Onderwijs in Nederland. Bij zulke aangelegenheden leek het presidentschap voor jou wel degelijk iets van een roeping, en heb je het met hart en ziel vervuld. Mooi is dat nu juist deze beide activiteiten zoveel zichtbaar maakten van de maatschappelijke rol van wetenschap – waarmee je in persoon liet zien dat het mogelijk is om tegelijk zuiver voor die wetenschap te werken – want bij alles gaf je ook nog steeds leiding aan een excellent Max Planck Instituut - en daarnaast sociale verantwoordelijkheid te nemen. Kortom, Pim: de Nederlandse wetenschap mag trots en dankbaar zijn dat zij de afgelopen jaren door jou is gerepresenteerd.

Veel van wat ik mij voorneem te doen, zal, voorzover zich dat nu al laat aanzien, de lijn voortzetten van wat ik nu maar noem de maatschappelijke positionering van de KNAW en van de Nederlandse wetenschap. Beide zijn fundamenteel autonoom, en hebben als zodanig aan zichzelf genoeg – maar een ruim omgevingsbewustzijn siert hen, en kan uiteindelijk hun kwaliteit enkel ten goede komen. Ik denk dat het in brede kring op prijs zal worden gesteld als onze Akademie zich nog wat sterker naar buiten richt en haar eigen geluid laat horen, dat als geen ander landelijk, onafhankelijk en gezaghebbend kan zijn. Daarbij moeten we overigens vooral niet bezwijken onder ons eigen gewicht, of met de neus in de wind gaan lopen. De stem der wetenschap zal in Nederland alleen maar overtuigender klinken indien wij ons bewust tonen van de brede maatschappelijke context waarin wij functioneren, en erkennen dat er meer is dan wetenschap alleen.

Maar dat bewustzijn van onze beperkingen kan alleen maar gedijen indien wij ons tegelijk bewust zijn van de grote betekenis van wetenschap. Uit hoofde daarvan moeten wij durven opkomen tegen de waan van de dag, en tegen een louter utilitaire kijk op kennis en innovatie, en trots durven zijn op wat in de wetenschap wordt gepresteerd omwille van de zuivere inhoud, en op de passie en de fascinatie van waaruit wetenschap wordt bedreven. De enige weg voor KNAW en wetenschap op lange termijn is dat zij blijven opereren vanuit die eigen kracht en identiteit. Voor de KNAW hoeft dat trouwens niet zo moeilijk te zijn, zelfs niet in

het complexe bestel van het Nederlandse universiteits- en wetenschapsbeleid. Want als we de VSNU, het samenwerkingsverband van onze dertien universiteiten, als het onmisbare skelet beschouwen, en de subsidieorganisatie NWO als het broodnodige vlees op onze botten, dan zit de KNAW dichtbij de ziel van het geheel, en daar zal ik graag voor tekenen. Ik geloof niet dat wetenschappers ook maar in enig opzicht een beter slag mensen zijn dan wie dan ook, misschien niet eens per se intelligenter – maar wetenschap is als zodanig wel bij uitstek een *noble pursuit*, en als *creation of mankind*, in de woorden van William Calin, naast de kunst *'perhaps the only decent thing we have done on this planet'*.

Het is waarschijnlijk typerend dat ik nu voor formuleringen uitwijk naar het Engels, of eigenlijk Amerikaans. Het Nederlands is een beeldschone taal, waarin zich alles van waarde volmaakt en trefzeker laat uitdrukken, maar het blijft een smet op onze taalgeschiedenis dat in het Nederlands, als ik het wel heb als enige taal ter wereld, de uitdrukking 'te denken geven' een negatieve bijklank heeft gekregen. Het zou een mooie ambitie zijn om daar in de eerstkomende jaren wat aan te doen, of op zijn minst te zorgen dat de gevoelstemperatuur in en rondom de Nederlandse wetenschap flink op zou lopen. Een mooi jubeljaar daarvoor zou 2008 kunnen zijn, als deze Akademie tweehonderd jaar bestaat, en wij een hopelijk sprankelende viering zullen hebben onder het motto 'De magie van wetenschap'.

Het zal voor de President dus grotendeels gaan neerkomen op evenwichtskunst tussen hooggestemdheid en broodnuchterheid. Mijn eigen gemoedstoestand houdt momenteel dan ook zo ongeveer het midden tussen die van Maarten Koning en de heilige Anselmus van Canterbury. Toen laatstgenoemde in het jaar 1092 uit de geleerde stilte van de abdij Bec – zeg een soort NIAS – werd geroepen tot de bestuurlijke verantwoordelijkheid van aartsbisschop, was zijn reactie er een van biggelende tranen en een bloedneus, het luidkeels belijden van zijn eigen onvermogen en het voorspellen van allerlei ongelukken. Men probeerde hem de aartsbisschoppelijke staf in zijn hand te drukken, wat ten slotte alleen lukte omdat de Engelse bisschoppen die hand met vereende krachten open wroegen, en Anselmus de kerk indroegen onder luide exclamaties *'Vivat episcopus'* – terwijl betrokkene in het Latijn almaar bleef roepen 'Jullie maken een vergissing'.

Maar als ons inlevingsvermogen hier met ons op de loop mocht gaan, is daar gelukkig Maarten Koning, van wie U zich misschien zijn sollicitatiegesprek met Meneer Beerta op Het Bureau herinnert: 'Ze zetten zich aan de kleine, ronde tafel, allebei met een boekenkast in de rug. "Wil je roken?", vroeg Beerta. "Dank U", zei Maarten. Ze zwegen enige ogenblikken. Beerta keek strak naar hem, een beetje ironisch. Hij trok met zijn mond en spitste zijn lippen. "En weet je al waarom je hier wilt komen werken?" "In de eerste plaats omdat het geen pretentie heeft."

Bij al het immense verschil in context en karakter, hadden Anselmus en Maarten een authentieke liefde voor wetenschap gemeen, en ik hoop deze op mijn manier evenzo uit te stralen. Er is volop verschil in wetenschap, en ofschoon het soms niet evident is de verschillen vast te stellen, is er wel degelijk zoiets als excellente, middelmatige, zwakke en zelfs pseudo-wetenschap. Maar ook al geloof ik dus niet in de gelijkheid van alle wetenschap, ik geloof wel diep in de gelijkheid van alle wetenschappen.

Wetenschap is als een weidse, panoramische puzzel, zonder hoekstukjes of zelfs maar randjes. Ik kan mij er geweldig op verheugen haar in de komende jaren in voor mij zovele nieuwe hoeken en gaten te leren kennen.

Dat zal alleen maar kunnen lukken dankzij de hulp van vele anderen, die ik ten slotte wil bedanken:

Daarbij denk ik in de eerste plaats aan de hele staf in dit Trippenhuys, van wie het professionele werk zo onontbeerlijk is voor het welslagen van deze voor het overige vanuit liefdewerk bestuurde instelling. Waarmee ik niet wil suggereren dat de liefde bij de professionals minder diep zit; integendeel, ik heb al volop kunnen vaststellen dat het

waarschijnlijk juist die liefde is voor wetenschap en voor dit huis die hen doet kiezen voor het werken hier.

Verder dank ik de bestuursleden van beide afdelingen, die zich voor de komende periode beschikbaar hebben gesteld. De KNAW mag van geluk spreken dat hiervoor steeds weer zulke eminente en toch al zwaar belaste leden te vinden blijken.

Dan heb ik er behoefte aan vanaf deze plaats mijn eigen Utrechtse universiteit te danken, die zo royaal heeft willen zijn mij voor dit presidentschap uit te lenen. De KNAW pleegt er voor het gemak van uit te gaan dat een universiteit zoets graag doet, omwille van de eer – maar zelfs als dat zo is, hoeft dat niet zonder ambivalenties te zijn, zeker als men betrokkene nog maar kort geleden in huis heeft gehaald om iets moois voor de eigen instelling te betekenen. Ik wil hier en nu graag uitspreken dat ik het helemaal geen vanzelfsprekendheid vind dat de Universiteit Utrecht dit voor de goede zaak overhad, en dat de KNAW dat ook niet zou moeten vinden - en er uitdrukkelijke dank voor uitspreken.

Ten slotte dank ik mijn echtgenote, die mij met haar typisch vrouwelijke, zuiver rationele analyse deed inzien hoe interessant het aanbod van dit Presidentschap was toen ik het zelf, met mijn typisch mannelijke emotionaliteit, al nagenoeg had afgeslagen.

Dat ik tot dit laatste neigde, was bovenal omdat ik mij naar voorkomen en temperament eerlijk gezegd wat weinig presidentieel voel – en ik moet bekennen dat ik nog altijd niet zonder gene kijk naar de geschilderde portretten van mijn voorgangers in onze foyer. Maar ten slotte heb ik bij mijzelf overdacht, dat het wezen van dit presidentschap uiteraard niet schuilt in dat je ergens komt te hangen, maar dat je ergens voor gaat staan. In die zin hoop ik voor deze Akademie een waarachtige President te zijn. Ik dank U.